

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

ГОРИНОВИЧ Д. Ю.,
студентка І курсу магістратури
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

СОКОЛОВСЬКИЙ М. В.,
доцент
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.2/.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.17>

**ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Вступ. Стаття присвячена визначенню доказів у кримінальних провадженнях, що стосуються терористичних злочинів. Визнано, що об'єктом доказування є сукупність юридичних обставин, які мають бути встановлені у всіх кримінальних провадженнях для прийняття відповідного рішення. Правильна і своєчасна ідентифікація предмета позитивно впливає на організацію досудового процесу, робота слідчого і прокурора буде більш послідовною та ефективною. Надмірне розголошення доказів може призвести до невинуватених затримок у підготовчому провадженні, збільшення судових витрат та обтяжень для всіх сторін внаслідок надмірного збору інформації про недосліджені факти.

Мета. Визначення того, як вчиняються злочини, пов'язані з тероризмом, допоможе нам зрозуміти провину людини. Інформація, яка безпосередньо не пов'язана з злочином, відіграє важливу роль у визначенні обставин, що характеризують особу підозрюваного. Ця інформація включає інформацію про вік, здоров'я, поведінку, переконання тощо.

Матеріали та методи. Матеріалом для вивчення поставленої проблеми є праці науковців у заданій галузі, усталена судова практика та сукупність нормативно-правових актів. У статті застосовано загальнонаукові, емпіричні, соціологічні, психологічні та ін. методи дослідження.

Результати дослідження. Під час написання статті досліджено особливості доказування у справах щодо терористичної діяльності, характерні моменти та суперечності, визначено шляхи розв'язання суперечливих моментів. Визначено, що є предметом у даних справах, особливості кваліфікації зазначених злочинів та недоліків, які можуть призвести до неправильної кваліфікації або стати причиною уникнення відповідальності винуватою особою. Визначено міжнаціональний характер таких злочинів.

Перспективи. Точне і своєчасне виявлення причин злочину має значний вплив на ефективність розслідування, оскільки допомагає виявити правопорушника і вжити необхідних заходів для його притягнення до кримінальної відповідальності. Інформація про мотиви і цілі злочину повинна використовуватися

для формулювання слідчих версій предмета і суб'єктивної сторони злочину, для організації виявлення злочину, для вибору тактичних прийомів, а також для проведення певних слідчих (розшукових) заходів і оперативних пошукових заходів.

Ключові слова: *тероризм, терористична діяльність, злочин, предмет доказування, кримінальне провадження.*

Horynovych D. Yu., Sokolovskyi M. V. Peculiarities of the subject of evidence in criminal proceedings regarding terrorist criminal offenses in modern conditions

Introduction. The article is devoted to the definition of evidence in criminal proceedings related to terrorist crimes. The author recognizes that the object of proof is a set of legal circumstances which must be established in all criminal proceedings in order to make an appropriate decision. Correct and timely identification of the object has a positive impact on the organization of the pre-trial process, the work of the investigator and prosecutor will be more consistent and efficient. Excessive disclosure of evidence can lead to unjustified delays in preparatory proceedings, increased court costs and burdens for all parties due to excessive collection of information about unexplored facts.

Purpose. Determining how terrorism-related crimes are committed will help us understand a person's culpability. Information that is not directly related to the crime plays an important role in determining the circumstances that characterize the suspect. This information includes information about age, health, behavior, beliefs, etc.

Materials and methods. The material for the study of this issue is the works of scholars in this field, established case law and a set of regulations. The article uses general scientific, empirical, sociological, psychological and other research methods.

Results of the study. In the course of writing the article, the author examined the peculiarities of proof in cases of terrorist activity, characteristic aspects and contradictions, and identified ways to resolve controversial issues. The author identifies what is the subject matter of these cases, the peculiarities of qualification of these crimes and the shortcomings which may lead to wrong qualification or cause the perpetrator to avoid liability. The author identifies the international nature of such crimes.

Prospects. Accurate and timely identification of the causes of a crime has a significant impact on the effectiveness of the investigation, as it helps to identify the offender and take the necessary measures to bring him or her to criminal responsibility. Information about the motives and goals of the crime should be used to formulate investigative versions of the subject and subjective side of the crime, to organize the detection of the crime, to choose tactical techniques, as well as to conduct certain investigative (search) activities and operational search measures.

Key words: *terrorism, terrorist activity, crime, subject of proof, criminal proceedings.*

Постановка проблеми. Проаналізувавши проблеми у розслідуванні терористичних злочинів вбачається можливим виокремлення певної кількості ключових питань: складнощів щодо встановлення, якими є мета та мотив, а особливо в тих випадках, коли не мали місце прямі погрози або підбурювання до вчинення терористичних злочинів; складнощів під час виявлення доказів для встановлення причетності певно визначених осіб до тероризму та його фінансування; перешкоджання здійснення розслідування з боку злочинців, що може призвести до спроб зриву кримінального провадження або погроз вчинення нового терористичного акту у випадку, якщо заявлені умови не були виконані; наявність об'єктивно існуючих труднощів під час роботи зі свідками, домислів з боку свідків, а також необґрунтованих

зізнань з боку деяких психічно нестійких осіб, які намагаються привернути до себе увагу, що суттєво перешкоджає проведенню розслідування вказаних злочинів.

Мета статті. У цьому контексті важливо визначити обсяг питань, які необхідно послідовно вирішувати під час розслідування, щоб визначити обставини злочинів, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності. Потреба в цьому також існує для того, щоб було можливим забезпечити справедливе визначення винних і, у разі необхідності, застосувати кримінально-правові заходи до підприємств, що мають відношення до терористичної діяльності.

Матеріали та методи. Під час дослідження були використані наступні методи:

1. Загальнонаукові методи:

Діалектичний метод – для розуміння сутності терористичних злочинів у контексті змін правової системи.

Системно-структурний метод – дозволяє аналізувати терористичну діяльність як комплексне явище, що включає правові, соціальні та кримінологічні аспекти.

Аналіз і синтез – для розгляду окремих елементів терористичних злочинів (наприклад, суб'єкта, мотивів, способів вчинення) та їх взаємозв'язку.

Історико-правовий метод – використовується для дослідження еволюції законодавства щодо боротьби з тероризмом.

2. Спеціально-правові методи:

Формально-юридичний метод – використовується для аналізу нормативних актів, які регулюють розслідування та судовий розгляд справ про тероризм.

Метод правового прогнозування – дає змогу оцінити ефективність чинного законодавства та передбачити необхідні зміни.

3. Криміналістичні методи:

Метод моделювання – для відтворення механізму вчинення терористичних актів та побудови слідчих версій.

Криміналістичний аналіз слідів злочину – включає експертизу вибухових речовин, зброї, електронних пристроїв тощо.

Лінгвістичний аналіз – застосовується для дослідження текстів погроз, пропагандистських матеріалів, аналізу мовлення підозрюваних.

4. Соціологічні та психологічні методи:

Контент-аналіз – використовується для вивчення інформації у ЗМІ та соціальних мережах щодо терористичних загроз.

Методи психологічного аналізу – дозволяють виявити психоемоційні особливості терористів і способи їхньої вербовки.

Соціологічні дослідження – застосовуються для оцінки суспільних настроїв та ефективності антитерористичних заходів.

5. Емпіричні методи:

Опитування експертів – збір думок слідчих, прокурорів, суддів, спеціалістів із безпеки щодо особливостей таких проваджень.

Комплексне застосування цих методів дозволяє глибше дослідити специфіку кримінального провадження у справах про терористичну діяльність та сприяти підвищенню ефективності розслідування даного виду злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам кримінального процесуального доказування присвятили свої праці такі вчені: О. В. Бауліним, А. Е. Ізетовим, А. В. Коваленко, М. О. Ленко, Л. В. Максимівим, М. А. Михайловим, Д. І. Нестеровим, О. І. Остапенко, М. А. Погорецьким, В. В. Поліщуком, Д. Б. Сергєєвою, І. В. Цюприк та ін. Окремо слід зазначити перелік обставин, якими характеризується предмет доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю.

Виклад основного матеріалу. У відповідності із вимогами ст 91 КПК, доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [1].

Важливе значення доказування під час здійснення кримінального провадження – це те, що у разі його належної реалізації забезпечується дотримання прав та законних інтересів усіх учасників у кримінальному провадженні. З'ясування питань, які з'являються під час кримінального провадження, можливе тільки на підставі тих фактів та обставин, що були достовірно встановлені протягом розслідування. Участь сторін у збиранні доказів забезпечує дотримання засад кримінального провадження. Ч. 1 ст. 91 КПК містить перелік обставин, що мають бути визначеними під час досудового розслідування. Під ними розуміють факти та обставини об'єктивної дійсності, що є необхідними та достатніми для правильного розв'язання справи.

Правильно та своєчасно визначити предмет доказування – значить правильно організувати досудове провадження, коли діяльність слідчого та прокурора є більш послідовна, ефективна та результативна. Проте, надмірне розширення предмета доказування може спричинити невиправдане затягування підготовчої стадії в кримінальному провадженні, призвести до зростання процесуальних витрат та збільшення навантаження на всіх учасників щодо збирання інформації про факти, які не мають значення для провадження. З іншого боку, неправомірне обмеження предмета доказування може призвести до неповного аналізу всіх обставин злочину та створити враження про неефективність розслідування [2].

Перш за все, визначимо поняття «тероризм» та «терористична діяльність». Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», тероризм є суспільно небезпечним явищем, сутність якого – свідоме та цілеспрямоване застосування насильства. Прояви можуть бути у вигляді захоплення осіб у якості заручників, вчиненні підпалів, вбивств, тортур, залякування населення та органів влади, а також інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрозх вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Однією з особливостей сучасного тероризму є наявність організованого характеру. Зближення між тероризмом і організованою злочинністю пов'язане головним чином з тими фактами, що вчинення терористичних злочинів вимагає ретельної підготовки і планування, що можливо тільки за наявності організації. Тероризм, вчинений однією людиною скоріш виняток, ніж правило. Однією із характерних рис терористичної діяльності є її збройний, технічний та конспіративний характер, що забезпечують терористичні організації.

Тероризм – відносно дорога форма злочинної діяльності. Існування його не вбачається можливим, якщо не будуть фінансуватись найманці та виконавці, а також їх навчання, озброєння й забезпечення транспортними засобами.

Отож фінансування тероризму є однією з найактуальніших проблем, які постають перед правоохоронними органами. Враховуючи обставини кожного злочину терористичного характеру, суб'єкт доказування повинен визначити, чи могла особа вчинити конкретний злочин розраховуючи на власні фінансові та технічні здібності. Якщо відома особа, яка вчинила терористичний акт, але її матеріальний стан не давав їй можливості придбати знаряддя вчинення злочину чи її технічні здібності вказують на неспроможність самостійно виготовити підривні пристрої, тоді для слідства стає очевидним, що в особи є спілник чи зв'язок з організацією, які посприяли здійсненню злочинних намірів.

Проблема відшукування джерела фінансування полягає у тому, що зазвичай терористична діяльність має транснаціональний характер. Фінансування тероризму може являти собою зовнішню загрозу, пов'язану з діяльністю міжнародних терористичних організацій на території визначеної держави, або створювати зовнішні умови негативного впливу на національну безпеку [11]. У цьому контексті потрібно звернути увагу на необхідність вдосконалення законодавства щодо співпраці з іншими країнами світу у сфері боротьби з фінансуванням та тероризмом в цілому. Обмін практичним досвідом, тактичними навичками та спеціальними знаннями у частині виявлення джерел фінансування тероризму допоможе правоохоронним органам у боротьбі з терористичними організаціями.

Для початку розслідування злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, правоохоронними органами нашої держави має бути отримана заява або повідомлення про злочин.

Чинне законодавство висуває ряд вимог для такого повідомлення, серед яких обов'язковість зазначення фактичних даних, у тому числі неспростовних відомостей про застосування зброї, вчинення вибухів, підпалів або інших дій, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я людей і можуть заподіяти значну матеріальну шкоду або інші тяжкі наслідки, включаючи ризик реалізації погроз про вчинення терористичного акту.

Неуважність до суб'єкта та доказів викликає неповноту досудового слідства, створює в свідомості осіб хибне враження про некомпетентність слідчого і прокурора, що в цілому негативно позначається на можливостях досудового розслідування та судового розгляду справи. У цьому відношенні немає сумнівів щодо необхідності повноцінного досудового розслідування для зібрання достатньої кількості доказів, щоб суд призначив справедливе покарання [6].

Предметом доказування є певний характер обставин, викладених у законі. Визначення цих обставин є необхідним для оцінки звітів про кримінальні правопорушення, для кримінального провадження в цілому або для судового розгляду. При доказуванні обставин злочину важливо визначити дії, які повинні вчинити суб'єкти доказування, для повноцінного і достовірного опрацювання всіх матеріалів конкретної справи. Інформаційна база для виявлення, розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних з тероризмом, може характеризуватися причинними зв'язками, які визначають походження та розвиток визначальних факторів, що впливають на вчинення таких злочинів. Сюди входить вибір місця і часу, інструментів і засобів для їх здійснення, а також суб'єкта кримінального правопорушення, що відображає типові прояви умов і обставин, за яких відбуваються терористичні акти.

Під час здійснення розслідування обставин у кримінальному правопорушенні слідчим має бути враховано, що будь-який матеріальний об'єкт може виступати у якості предмету кримінального правопорушення при вчиненні дій, пов'язаних з терористичною діяльністю. Підтримувати створення або діяльність терористичної групи або терористичної організації, відповідно до законодавства, заборонено. Предметом злочину, пов'язаного з тероризмом, можуть бути кошти (отримання або придбання з використанням активів, що прямим або опосередкованим чином мають відношення до особи, яка підтримує терористичну діяльність, пов'язані з нею юридичні особи та фізичні особи) або інші активи (придбані законно і незаконно) [8].

Згідно із чинним законодавством, дата і місце вчинення злочину включаються до переліку обставин, які підлягають доведенню при розслідуванні кримінальних злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю [1]. Важливим аспектом визначення обставин кримінального провадження при розслідуванні терористичних злочинів є аналіз кримінальної сцени. Місцем, де створена терористична група або організація, є район, де організатор планує і здійснює діяльність, пов'язану з тероризмом. Створення такої групи (організації) відбувається в одному місці, а підготовчі дії, процес реалізації злочинного наміру та приховування діяльності можуть відбуватися в інших місцях [9].

До цієї категорії злочину також може відноситися: застосування зброї, здійснення вибуху, підпалу або іншої діяльності, що загрожує життю або здоров'ю людини, майновій шкоді або іншим серйозним наслідкам; вербування, озброєння та навчання осіб для вчинення терористичного правопорушення; фінансування або надання фінансової підтримки окремим терористам або терористичним групам, організація, підготовка або здійснення терористичних актів, участь у терористичних актах [10]. Особа злочинця, винуватість у вчиненні злочину, мотив і мета, а також форма вини, підлягають доведенню у кримінальному провадженні, як самостійний елемент предмету доказування, відповідно до статті 91 КПК України [1]. Дані про факт кримінального правопорушення можуть дати тільки поверхневе розуміння напрямку терористичних актів, тому потрібно досліджувати усі аспекти вчиненого злочину. Ігнорування мети і мотиву правопорушення при його вчиненні може призвести до неповного розслідування. Для швидкого і ефективного розслідування необхідні є повноцінний аналіз всіх обставин, пов'язаних з терористичною діяльністю.

Мотив і мета злочину тісно пов'язані з соціально-психологічними і кримінальними характеристиками особистості злочинця. Вони відносяться до групи суб'єктивних факторів і тим самим впливають на процес вибору засобів і методів для досягнення поставлених цілей. В результаті вони визначають характер основних злочинів, способи їх вчинення, поведінку особи і є ключовими елементами для розкриття правопорушень [5].

У випадку злочину, пов'язаного з терористичною діяльністю інформація, що характеризує підозрюваного, є важливим аспектом доказів. Це обставина, котру необхідно врахувати в рамках злочину, вона описує особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, і яку суд буде враховувати при винесенні вироку. Характеристика включає в себе негативні соціально значущі індивідуальні характеристики, які впливають на злочин людини [11]. У кримінальному провадженні особливо важливим є аналіз таких питань: можливість здійснення кримінального правопорушення конкретною особою, звільнення від кримінальної відповідальності особи, звільнення під заставу, кваліфікація дій особи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Важливою особливістю сучасного тероризму є організований характер. Зв'язок між тероризмом і організованою злочинністю пов'язаний з тим, що вчинення правопорушень, пов'язаних з терористичною діяльністю, вимагає ретельної підготовки і планування, що можливо тільки в тому випадку, якщо є організація. Однією з характеристик терористичної діяльності є фінансування, яке може здійснюватись для придбання зброї, транспортних засобів та оплати роботи найманих злочинців. У цьому контексті необхідно вдосконалити законодавство, враховуючи стрімкі тенденції розвитку цифрових активів. Доцільним буде розширити повноваження правоохоронних органів у сфері доступу до фінансових операцій.

Визначення того, як вчиняються терористичні злочини, необхідно для успішного розслідування кримінального правопорушення, відшукування винних осіб і можливих зв'язків з між злочинцем та терористичними організаціями. Зокрема, кримінальне провадження щодо терористичних злочинів має продемонструвати, що підозрюваному було відомо про незаконний характер його дій, оскільки вина є однією з обставин, які необхідно довести. Розслідування причин злочину є одним з найважливіших завдань при розкритті кримінального правопорушення. Важливо розуміти, що у терористичних злочинах мотивом може бути внутрішнє переконання не однієї особи, а цілої групи людей.

Розуміння особи злочинця, його мети та мотиву – це одні з основних факторів успішного розслідування злочинів, пов'язаних з тероризмом. Для ефективнішої роботи правоохоронних органів кожен співробітник повинен мати достатньо глибокі пізнання у сфері роботи з терористами. Необхідно запровадити обов'язкові тренінги по підвищенню кваліфікації та розширення знань в даній області для кожного суб'єкта боротьби з тероризмом. Також чудовим рішенням буде залучення до підрозділів, котрі розслідують терористичні злочини висококваліфікованих психологів, чиїм завданням буде робота безпосередньо з особою, яка скоїла злочин. Такий підхід дасть можливість швидше виявляти мотиви злочинця чи організації, в результаті чого ефективність попередження та розслідування терористичних актів зросте.

Точне і своєчасне виявлення мотиву і мети злочину має значний вплив на ефективність розслідування, оскільки допомагає виявити правопорушника і вжити необхідних заходів для його притягнення до кримінальної відповідальності та недопущення повторного скоєння ним злочину. Інформація про мотиви і цілі злочину повинна використовуватися для формулювання слідчих версій, предмета і суб'єктивної сторони злочину, для організації розслідування та виявлення слідів злочину, для вибору тактичних прийомів, а також для проведення певних слідчих (розшукових) заходів.

Будь-яка терористична діяльність є цілеспрямованою і завжди передбачає наявність певної мети. Одна з особливостей тероризму полягає в тому, що встановлення цілей зазвичай не пов'язане з конкретними проявами насильства, тобто немає прямого зв'язку між вчинками і метою, до якої терористи ведуть свою діяльність. Інформація, яка безпосередньо не пов'язана з кримінальним злочином, відіграє важливу роль у процесі визначення

обставин, характерних для підозрюваного. Ця інформація включає в себе інформацію про вік, здоров'я, поведінку, наявність певних переконань. Крім того, суб'єктивними факторами, що визначають структурний елемент злочинних дій, зокрема «злочинної особистості», може бути: наявність попереднього кримінального досвіду злочинця, зокрема знання конкретних методів вчинення та приховування слідів терористичної діяльності, досвід у правоохоронних органах тощо.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на необхідності дослідження всіх обставин вчинення терористичних дій, беручи до уваги важливість розуміння особи злочинця, його мотиву і мети, можливої співпраці з іншими особами чи терористичними організаціями; необхідності удосконалення законодавства відповідно до тенденцій розвитку суспільства, а також тісній співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями для ефективного вирішення глобальної проблеми – тероризму.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Цюприк І. В. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю: теорія і практика: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. 499 с.
3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. No 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
4. Михайлов М. А. Основи методики розслідування кримінальних вибухів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2000. 20 с.
5. Максимів Л. В. Деякі проблеми розслідування злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю. Електронний юридичний журнал. 2016. № 6. С. 224–226.
6. Ізетов А. Е. Втягнення у вчинення терористичного акту : кримінально-правове дослідження: монографія. Харків: Право, 2010. 174 с.
7. Поліщук В. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 229 с.
8. Погорецький М. А., Ленко М. О., Сергєєва Д. Б. Процесуальні та криміналістичні засади початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою: монографія. Київ: ВД Алерта, 2015. 300 с.
9. Баулін О. В. Обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування терористичного акту. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. No 4. С. 28–31.
10. Нестеров Д. І. Криміналістична характеристика та особливості розслідування за фактами обстрілів (вибухів) у зоні проведення операції Об'єднаних сил: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Маріуполь, 2021. 231 с.
11. Баранов О. П. Фінансування тероризму як загроза національній безпеці: Журнал: Інвестиції: практика та досвід № 9/2018. С. 108–112.

